

ЕКОНОМІЧНІ НАУКИ

DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2019-12-76-5>

УДК 336.41.014

Вудвуд В.В., Стельмах Я.В.

Чернівецький торговельно-економічний інститут
Київського національного торговельно-економічного університету

ФІНАНСОВА БЕЗПЕКА БАНКІВ ЯК ОДИН ІЗ СКЛАДНИКІВ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

Анотація. У статті розглянуто сутність і визначено поняття «фінансова безпека банків» як важливої складової фінансової безпеки. Розкрито сучасний стан та актуальні проблеми банківського сектору України в умовах реформування та економічного спаду. Висвітлено основні чинники, які впливають на фінансову безпеку банківських установ. Зроблено аналіз основних індикаторів фінансової безпеки банківської системи. Виділено головні внутрішні і зовнішні загрози фінансовій безпеці банку і запропоновано шляхи їх усунення. Зроблено висновки про те, що система фінансової безпеки банків є важливою умовою стійкості всього банківського сектору України.

Ключові слова: фінансова безпека банку, фінансова безпека держави, банківська система, фінансова стійкість банку, кредит.

Vudvud Victoria, Stelmakh Yana

Chernivtsi Trade and Economics Institute of
Kyiv National University of Trade and Economics

FINANCIAL SECURITY OF BANKS AS ONE OF THE STOCK COMPONENTS OF THE FINANCIAL SECURITY OF THE STATE

Summary. Among the tasks of maintaining financial security is the importance of protecting the banking sector from external and internal threats. The attention to the ever-growing banking security issues reflects the fact that the modern credit and financial system is undergoing significant qualitative shifts, which are taking place against the background of the still unsolved problems of its functioning, the high crime rate in this area. In addition, the formation of the financial security of the banking sector is of great importance for the socio-economic development of the country, as the fall in confidence in banks is detrimental to the financial security of the whole country. Moreover, in the context of globalization, the financial security of banks becomes not only a national but also an international problem. A bank's financial security is a condition in which an institution responds steadily and in a balanced manner to the effects of external and internal threats that arise during its operations and the ability to achieve its objectives and generate sufficient financial resources to ensure its sustainable functioning. It should be noted that political and military instability, high inflation and overall economic destabilization have negatively affected the banking sector. This situation has led to a reduction in the number of banks more than twice. Among the measures to improve the level of financial security of banks are: strengthening the state regulation of the banking sector, improving the methodological basis for assessing the level of financial security of the bank; strengthening the position of state-owned banks in implementing the country's economic development strategy; bringing domestic banks' activities closer to international standards, enhancing the efficiency of operations and financial sustainability of banks by improving the quality of corporate governance. Thus, the financial security of a banking institution ensures its equilibrium and stable financial position, promotes the effective operation of the institution, allows to identify in the early stages problematic places of functioning of banks, neutralize crises and prevent their bankruptcy. Ensuring the financial security of banks in Ukraine should be carried out at two levels: at the level of the individual bank based on the implementation of banking management measures and at the level of the banking system based on the implementation of state measures aimed at protecting the interests of the bank (the banking system as a whole) from internal and external threats.

Keywords: financial security of the bank, financial security of the state, banking system, financial stability of the bank, credit.

Постановка проблеми. В умовах зростаючої відкритості економіки держави і послідовної її інтеграції в світове господарство забезпечення безпеки банківської системи є дуже важливим завданням. Це зумовлено з одного боку впливом зовнішнього середовища, яке характеризується поглибленням фінансової кризи, зокрема посиленням конкуренції та консолідації банківського бізнесу, а з іншого боку впливом внутрішнього середовища, яке зумовлює виникнення загроз, які перешкоджають процесу реалізації стратегічних

напрямків розвитку банків з точки зору прибутковості і мінімізації ризиків. Тому проблема виміру рівня фінансової безпеки та її забезпечення є досить актуальною і повинна розглядатися як системоутворюючий елемент нейтралізації структурних дисбалансів економіки України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У сьогоденній практиці ведення банківського бізнесу, оцінювання рівня фінансової безпеки банківської системи набуває поширення так, як її рівень є предметом визначення як регуля-

торних дій щодо подальшого функціонування банків, так і підставою до визначення стратегічних цілей розвитку банківської системи. Серед авторів робіт, присвячених проблемі оцінювання та забезпечення фінансової безпеки банківської системи, можна виокремити наступних: Я.В. Жовтанецька, О.І. Барановський, М.Р. Барилюк, О.І. Хитрін, О.Б. Васильчишин, С.В. Добринь, І.Б. Убілава, Д.А. Артеменко, О.П. Кириленко, О.В. Стажук, О.А. Сергієнко, І.М. Чуйко, Я.Ю. Солдатова, Д.В. Шиян та багатьох інших.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на значні теоретичні здобутки з питань забезпечення фінансової безпеки на різних рівнях і в різних сферах економіки, зазначимо, що окремі питання забезпечення фінансово-економічної безпеки банків у нових економіко-політичних умовах залишаються недостатньо вивченими й потребують детального дослідження.

Мета статті. Головною метою цієї роботи є визначення сутності та необхідності забезпечення фінансової безпеки банків, а також пошук можливих напрямів їх зміцнення.

Виклад основного матеріалу. Одним із дієвих заходів щодо ліквідації наявних і потенційно можливих структурно-функціональних деформацій вітчизняного банківського сектору є гарантування його фінансової безпеки. З прискоренням розвитку людства зменшуються періоди виникнення глобальних економічних криз, зростають їхні масштаби, а головне – вони зі сфери виробництва зміщуються у сферу фінансів, у якій, у свою чергу, акцент зміщується на банківський сектор. Таким чином, проблеми гарантування фінансової безпеки банків нині є найважливішими чинниками не лише національної, а й міжнародної економіки.

Науковці по-різному підходять до трактування поняття фінансової безпеки банку.

Так, Хитрін О.І. пропонує визначати фінансову безпеку банку як динамічний стан, при якому банк: юридично і технічно здатний виконувати та реально виконує властиві йому функції; забезпечує стійкий захист важливих соціально-економічних інтересів його клієнтів від негативного впливу внутрішніх і зовнішніх загроз; володіє потенціалом як для кількісного, так і для якісного зростання і має в своєму розпорядженні механізми для реалізації даного потенціалу [4, с. 60].

Основним завданням фінансової безпеки банку є усунення можливості заподіяння шкоди банку або упущення ним вигоди, забезпечення його стійкого та максимально ефективного функціонування в даний момент часу та накопичення достатнього потенціалу розвитку і зростання в майбутньому, якісна реалізація операцій і угод.

Артеменко Д.А. [1, с. 45–46] визначає фінансову безпеку банку як складову економічної безпеки й приділяє їй центральне значення, адже в стійкій, ефективно працюючій банківській установі є достатньо ресурсів для вирішення завдань щодо захисту інформації, охорони співробітників, залучення в усі структури висококваліфікованих співробітників. Сутність фінансової безпеки полягає у забезпеченні організаційно-управлінських, режимних, технічних і попереджувальних заходів, що забезпечують високий

захист прав та інтересів банку, підвищення ліквідності активів, зростання статутного капіталу, забезпечення поворотності кредитів, збереження фінансових і матеріальних цінностей.

Барановський О.І. подає два трактування фінансової безпеки:

– по-перше, це сукупність умов, при яких обставини, які є потенційно небезпечними для фінансового стану банківської установи ліквідовані або зведені до мінімально можливого рівня, при якому вони не можуть завдати негативного впливу встановленому порядку функціонування банку, збереженню і відтворенню його майна, інфраструктури, а також перешкоджати досягненню банком статутних цілей;

– по-друге, це стан захищеності фінансових інтересів банку, його фінансової стійкості, а також середовища, в якому він функціонує [2, с. 7].

Таким чином, фінансова безпека банківської установи забезпечує рівноважне і стійке її фінансове становище, сприяє ефективній діяльності установи, дозволяє на ранніх стадіях визначити проблемні місця функціонування банків, нейтралізує кризи і запобігає їх банкрутству.

Фінансова безпека банку – це такий стан, при якому установа стійко і збалансовано реагує на вплив зовнішніх та внутрішніх загроз, що виникають під час ведення її діяльності та здатність досягати поставлених цілей і генерувати достатній обсяг фінансових ресурсів для забезпечення її стійкого функціонування.

Основними завданнями задля зміцнення безпеки банківської діяльності Барановський О.І. вважає:

– пошук та здійснення сприятливих умов для реалізації банком своїх основних інтересів;

– захист інтересів банку, його працівників та клієнтів;

– попередження та профілактика правопорушень і злочинних посягань на фінансову стійкість банку;

– оперативне реагування на негативні тенденції та зовнішні і внутрішні загрози, що виникають та їх нейтралізація;

– постійне і змістовне навчання персоналу з питань фінансової безпеки;

– збереження й ефективного використання фінансових, матеріальних і інформаційних ресурсів банку [2, с. 26].

Говорячи про сучасний стан банківської системи України, необхідно відзначити, що політична та військова нестабільність, значна інфляція та загальна економічна дестабілізація негативно вплинула на банківський сектор. Така ситуація призвела до зменшення кількості банків, що функціонували на території України. Так, за даними офіційного сайту НБУ [3] у 2013 р. кількість комерційних банків становила 179 установ, у 2014 р. – 150, у 2015 р. – 117, у 2016 р. – 99, у 2017 р. – 88, у 2018 – 77, станом на жовтень 2019 р. – 76 банківські установи.

Фінансова безпека банку визначається системою конкретних індикаторів. Завдяки розробці обґрунтованої системи індикаторів можна ефективно аналізувати стан фінансової безпеки банку, перешкоджати розвитку негативних тенденцій, координувати необхідні поправки як у повсякденну діяльність, так і на перспективу,

передбачати розвиток подій. Основними індикаторами, які характеризують стан банківської безпеки є співвідношення банківських кредитів та депозитів в іноземній валюті, частка простроченої заборгованості за кредитами в загальному обсязі кредитів, частка іноземного капіталу у статутному капіталі банків, співвідношення ліквідних активів до короткострокових зобов'язань, співвідношення довгострокових (понад 1 рік) кредитів та депозитів, частка активів п'яти найбільших банків у сукупних активах банківської системи. Динаміку показників фінансової безпеки банківської системи України та їхні порогові значення за 2014 – 2018 рр. наведено у табл. 1.

За даними таблиці 1 видно, що всі індикатори перевищують свої порогові значення і мають негативну тенденцію до збільшення на кінець 2018 року. Так, частка іноземного капіталу у статутному капіталі банків на 6%, співвідношення банківських кредитів та депозитів в іноземній валюті значно перевищує порогове значення аж на 18,2%, частка простроченої заборгованості за кредитами в загальному обсязі кредитів, наданих банками резидентам України на 4%, співвідношення ліквідних активів до короткострокових на 8,2%, співвідношення довгострокових (понад один рік) кредитів та депозитів на 0,9 рази (приблизно на 30%), частка активів п'яти найбільших банків у сукупних активах банківської системи на 6%.

Зважаючи на специфіку діяльності банківських установ, а також відповідно до реальних і нормативних їх фінансових показників і величини їх відхилення від порогових значень індикаторів фінансової безпеки, стан банківських структур можна охарактеризувати як схильного до критичного, адже порушуються всі порогові значення у негативний бік. Це унеможливує ефективний розвиток фінансових відносин, а часткова втрата фінансового потенціалу стає неминучою і врешті-решт може призвести до глибокої банківської кризи.

На нашу думку, найпоширенішими чинниками, що призводять до кризового стану фінансової безпеки банків є:

- недосконалість системи державного регулювання економічних відносин;
- монополізація виробників і наявність структурних диспропорцій;

– економічне відчуження України від світової економічної системи;

- фінансова, технологічна та ресурсна залежність національної економіки від інших країн;
- значна міграція інтелектуальних, матеріальних і фінансових ресурсів за кордон;
- наявність криміналізації суспільства та діяльність тіньового сектору економіки.

З метою підвищення фінансової безпеки банківської системи Національний банк України повинен прийняти заходи щодо попередження підриву фінансового стану банківської системи. Пошук і аналіз інформації має здійснюватися постійно і проводитися в масштабі всієї банківської системи з використанням світового досвіду. Захист фінансової безпеки банків є дуже актуальним питанням, адже підризу довіри до кредитних установ негативно впливає на фінансову безпеку всієї країни в цілому. Також, слід вказати, що фінансова безпека банків – проблема не лише національна, а й міжнародна.

Для підтримки фінансової безпеки необхідно проводити такі заходи:

1. Оптимізувати організаційну структуру банківської установи.
2. Розробляти найбільш дієві рекомендації щодо удосконаленню заходів фінансової безпеки банків.
3. Посилити контроль за достовірністю інформаційно-аналітичних даних позичальників на стадії звернення їх в банк для отримання кредиту.
4. Систематично здійснювати моніторинг кредитних операцій з метою завчасного виявлення ознак, вказуючих на можливість невиконання або невчасного виконання зобов'язань позичальників за кредитними договорами.
6. Дотримуватись технологічної незалежності і конкурентоспроможності в процесі формування високого технічного і технологічного потенціалу банківської установи.
7. Постійно працювати над формуванням умов для безпечної роботи співробітників та забезпечення комерційних інтересів банків.
8. Посилити взаємодію банківських установ з правоохоронними органами у питаннях протидії посягань на власність і діяльність банків.

Висновки та пропозиції. Підсумовуючи викладене, варто зазначити, що фінансова безпека

Таблиця 1

Динаміка індикаторів фінансової безпеки банківської системи України та їхні порогові значення за 2014 – 2018 рр.

Індикатори	Порогове значення	2014	2015	2016	2017	2018
Співвідношення банківських кредитів та депозитів в іноземній валюті, %	100	101,6	108,7	110,5	118	118,2
Частка простроченої заборгованості за кредитами в загальному обсязі кредитів, %	50	50	52	53	54	54
Частка іноземного капіталу у статутному капіталі банків, %	50	54	54	55	56	56
Співвідношення ліквідних активів до короткострокових зобов'язань, %	90	97,5	97,8	98	98,2	98,2
Співвідношення довгострокових (понад 1 рік) кредитів та депозитів, разів	3	2	2,3	3	3,9	3,9
Частка активів п'яти найбільших банків у сукупних активах банківської системи, %	50	51	51,5	54	55,6	56

Джерело: розроблено авторами за даними офіційного сайту НБУ [3]

банків є вагомою складовою для досягнення цілей, які ставить перед собою банківська установа. Насамперед, це приріст прибутку, нагромадження капіталу, захист інтересів банку та зміцнення його позицій на ринку банківських послуг.

При побудові системи фінансової безпеки банку слід враховувати сучасні тенденції зміни фінансового середовища: загрози постійно трансформуються, змінюються, розширюються та виникають принципово нові, очікування клієнтів

ростуть та постійно з'являються нові технології та інновації. Тому, на нашу думку, ефективно здійснення фінансової безпеки банків в Україні має відбуватися на двох рівнях: на рівні окремого банку на основі реалізації заходів банківського менеджменту та на рівні банківської системи на підставі реалізації державних заходів, спрямованих на мінімізацію негативних внутрішніх та зовнішніх загроз банку та банківської системи у цілому.

Список літератури:

1. Артеменко Д.А. Механізм забезпечення фінансової безпеки банківської діяльності : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.00.10. Ростов-на-Дону, 2016. 172 с.
2. Барановський О.І. Банківська безпека: проблема виміру. *Економіка і прогнозування*. 2016. № 1. С. 7, 15, 26.
3. Офіційний сайт Національного Банку України. URL: <https://www.bank.gov.ua/control/uk/index> (дата звернення: 10.12.2019).
4. Хитрін О.І. Фінансова безпека комерційних банків. *Фінанси України*. 2014. № 11. С. 78.

References:

1. Artemenko, D.A. (2016). Mekhanyzm obespechenyia fynansovoj bezopasnosti bankovskoj deiatel'nosti [The mechanism for ensuring the financial security of banking]. *Dysertatsiia kandydata ekonomichnykh nauk*, vol. 1, pp. 45–46.
2. Baranovskij, O.I. (2016). Bankivs'ka bezpeka : problema vymiru [Banking security: a measurement problem]. *Ekonomika i prohnozuvannia*, vol. 1, pp. 7, 15, 26.
3. Ofitsijnyj sajt Natsional'noho Banku Ukrainy [Official site of the National Bank of Ukraine]. URL: <https://www.bank.gov.ua/control/uk/index>.
4. Khytrin, O.I. (2014). Finansova bezpeka komertsijnykh bankiv [Financial security of commercial banks]. *Finansy Ukrainy*, vol. 11, p. 78.